

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Даниел Вачков

Институт за исторически изследвания при БАН

Относно конкурс за заемане на академичната длъжност професор по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на културата. История на българската култура XV – XIX и културно наследство (публични политики, мениджмънт и социализация) за нуждите на Философски факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Конкурсът е обявен в Държавен вестник, брой 35 от 18 април 2023 г.

В конкурса за професор участва един кандидат – доц. д-р Георги Вълчев. Кандидатът е представил всички необходими документи за участие в конкурса и няма допуснати административни пропуски. Комплектите съдържат нужните материали, даващи пълна информация за научната и преподавателската му дейност. От справката става ясно, че кандидатът изцяло покрива минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ. В конкурса доц. Д-р Георги Вълчев участва с 2 монографии и 11 научни студии и статии.

Становището е изработено в съответствие с изискванията на Глава трета, Раздел четвърти от ЗРАСРБ – Условия и ред за заемане на академичната длъжност „професор“ и Глава трета, Раздел четвърти на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Научната дейност на доц. Г. Вълчев е съсредоточена в две основни изследователски области – история на българска култура от епохата на Възраждането до първите 3-4 десетилетия след Освобождението и проблемите на културното наследство предимно от следосвободенския период. Макар да разглежда разнообразни теми, свързани с ролята на чужденците в развитието на българската материална и духовна култура, а както и тази и на значими български културни дейци от периода, които безспорно имат своя приносен характер, все пак основен акцент в повечето научни публикации е поставен върху изследването на символните употреби на историята във времето на Възраждането до Балканските войни 1912-1913 г. Разработвайки тази недостатъчно проучена в българската историография проблематика доц. Г. Вълчев заслужено си е спечелил името на един от най-утвърдените нейни изследователи. Научното значение на тези проучвания се определя от една страна, от важността да се проследи въздействието на официално оформения исторически разказ върху развитието на културните процеси в българското възрожденско и следосвободенско общество и от друга страна, успешно да се приложи един

интердисциплинарен изследователски подход включващ политическа история, социалната история, историята на културата в нейните различни аспекти – на литературата, изкуството, архитектурата.

В областта на изследване на проблемите на културното наследство безспорен принос има монографията Сто години туристическо дружество „Сърнена гора“. Историческо развитие. Стара Загора, Кота, 2003 г. Като разглежда един модерен културен и обществен феномен, какъвто е туризмът, свързан главно с процесите на урбанизацията, авторът показва как се променя отношението към културното наследство и към неговото изучаване и опазване.

Кандидатът представя в конкурса като основен труд монографията си Историята и нейните обществени употреби. Политически и културни употреби на българското минало от Възраждането до края на Първата световна война. София, УИ „Св. Климент Охридски“ (по печат). Книгата разглежда една безсъмнено много значима тема, отнасяща се до въздействието на изграждащия си исторически разказ върху утвърждаването на българската национална идентичност, а по-късно върху процесите на държавното строителство и вътрешно и външнополитическото укрепване на младото българско княжество.

Уводът обръща внимание на огромната роля, която играе историята в обществения живот както днес така и предходните епохи. Отбелязани са опасностите и рисковете, които съществуват при реализирането на подобно изследване, свързани с неизбежните в случая авторови предпочитания и избори. Представената е логиката на структурата на изложението, изградена в три глави. Добре са аргументирани хронологическите граници на изследването.

Първа глава, озаглавена Миналото като бъдеще разглежда символните употреби на историята във времето на национално обособяване на българите в епохата на Възраждането. Тази част на изложението се основава върху анализирането дейността на три основополагащи фигури, тези на Паисий, Г. Раковски и Николай Павлович, определили в огромна степен средствата и формите, чрез които историческият наратив упражнява своето силно влияние върху обществените процеси през Възраждането – както духовни, така и политически. Тук авторът демонстрира отлично познаване както на творчеството на изброените исторически персонажи, така и на художествените образи, чрез които те се увековечени в българската обществена памет. Съвсем убедително откроява заслугите на всеки един от тях в цялостния процес на превръщане на историята както в национално определящ фактор така и в легитимация на

политическите и културните цели на българското възрожденско общество. Ако Паисий успява да изведе българите от срама на жалкото настояще, запознавайки го с бляскавото им минало, то Раковски и Н. Павлович, заедно с други художници от епохата, успяват да използват миналото като основен аргумент в отстояването на историческото право на българите за самостоятелен политически живот. Докато Паисий ще преобърне представите на българския народ за времето от циклично в линейно, то Раковски ще превърне тези представи в своеобразно революционно оръжие. Ако при първия посланието на историята е най-вече ориентирано на вътре към утвърждаващата се българска нация, то при втория историческия нарратив придобива и външнополитическа насоченост. Като взема под внимание все по-засилващата се революционна активност сред българската емиграция в последното десетилетие на Възраждането, доц. Вълчев отбелязва началото на важна трансформация в употребата на историята. Главно вследствие творчеството на полския художник Х. Дембицки акцентът започва да се поставя от средновековното минало към революционното настояще. В тази глава, както и в останалите две, авторският анализ на конкретните културни събития е разположен изключително успешно в широкия контекст на политическите процеси, протичащи на Балканите и в Европа.

Втора глава е посветена на периода от първите две десетилетия след възстановяването на българската държава и разглежда съществените промени, които настъпват в употребите на историята в новите следосвобожденски условия. Авторът съвсем основателно свързва тези промени с актуалните цели и задачи пред българското общество – а именно да утвърди своето място на политическата карта на Европа и да докаже българския принос в извоюваната свобода. Превръщането на епохата на Възраждането като нов и определящ обществен морал и норми исторически нарратив се осъществява от много хора, но съвсем убедително кандидатът извежда водещата роля на Иван Вазов и Захари Стоянов. Анализирайки основните им творби се изтъква огромното им въздействие върху изграждането на системата от духовни ценности за тогавашното и бъдещото поколение български интелектуалци. И макар създаденият от Ив. Вазов и З. Стоянов конструкт често да се отклонява от достоверността на историческите факти, благодарение на силата на тяхното слово, новият героичен български пантеон успява да сътвори от историята на близкото минало един впечатляващ символен капитал за българското следосвобожденско общество и държава. Като се справя с трудностите да представи политическите идеи на революционерите, които малко или повече не са добре известни на тогавашните

българи, Захари Стоянов, както изтъква доц. Г. Вълчев, успява да наложи Възраждането като нова историческа епоха, която бързо навлиза и в празничния календар – редовните чествания на годишните от героичната смърт на Хр. Ботев, Хаджи Димитър и други дейци на революционното движение. Разбира се, в книгата е обърнато внимание и на неизбежната политизация на възрожденската история и най-вече на героичните борби за национално освобождение. В началото, най-активни в това отношение са малкото привърженици на социалистическите идеи, които се обявяват за наследници на революционните традиции и неслучайно започват да обвързват всички важни моменти от изграждането на тяхната партийна формация с оформилите се вече като знакови места на паметта, какъвто е връх Бузлуджа. В изследването добре са предадени и опитите на църквата, държавните институции и различни обществени организации, отстояващи конституционно демократичните норми, да парират монополизирането на революционното минало от страна на социалдемократическата партия, посредством широките обществени инициатива за изграждане на паметници на Васил Левски и Хаджи Димитър.

Трета глава е посветена на поредната трансформация в основата на презентирането на историята в българското общество от края на XIX и началото на XX век. И сега, както правилно отбелязва авторът, промените се дължат на особеностите от политическото развитие на българската държава през този период. От една страна, усилията на българската външна политика да си осигури подкрепата на Русия за постигане на държавната независимост и националното обединение, стават причина акцентът от възрожденската история все повече да се пренася към приноса на руската империя за Освобождението на България. Новата употреба намира израз в многобройните проекти от началото на века за изграждане на паметници и храмове, отразяващи благодарността на българите към Освободителката. От друга страна, промяната е свързана и с друг един важен процес - утвърждаващата се роля на монарха в цялостния живот на страната. Княз, а по-късно, цар Фердинанд все по-активно започва да изгражда образа си едновременно на продължител на традицията на славните български средновековни владетели и също така модернизатор на съвременна България. В монографията тези промени в употребите на историята и това постепенно завръщане на тежестта на Средновековието са много добре проследени както посредством дейността на различните инициативни комитети, целящи широкото обществено представяне на история чрез изграждането на мрежа от музеи, археологически обекти, паметници, костници, така също и в отразяването на новите

тенденции в постиженията на изобразителното изкуство, архитектурата, художествената литература.

Заклучението има характера на епилог и в общи линии правилно формулира тезата, че по време на Балканските и Първата световна война малко или повече извежда историята от обществения интерес.

Наред с безспорните си достойнства към монографията които бяха изложени, като по-съществена бележка бих обърнал внимание на факта, че годините на войните за национално обединение 1912-18 г., в сравнение с останалите периоди, са доста по-слабо разгледани. Но вярвам, че този проблем може да бъде успешно разрешен при едно допълнително издание на книгата в недалечно бъдеще.

За мен няма никакво съмнение, че всички публикации, с които кандидатът участва в конкурса, имат важен приносен характер за историята на българската култура за епохата на Възраждането и първите десетилетия след Освобождението. Направени са задълбочени анализи на обществените явления и са изведени аргументирани и убедителни обобщения.

Въз основа на всичко написано по-горе, най-убедено си позволявам да препоръчам на уважаемото Научно жури да присъди на доц. Георги Вълчев академичната длъжност професор.

София

03.08.2023 г.

проф. д-р Даниел Вачков